

Αγίου Γρηγορίου Νύσσης «Κατά Τοκιζόντων» (*Contra Usurarios*)¹

Το πάντοτε επίκαιρο θέμα της ανισότητας του πλούτου μεταξύ πλουσίων και φτωχών και η συμβολή της τοκογλυφίας στην όξυνση της εισοδηματικής ανισότητας και της διάβρωσης του κοινωνικού ιστού, διαπραγματεύονται δύο μεγάλοι πατέρες της Ορθοδόξου εκκλησίας. Οι άγιοι Μέγας Βασίλειος και Γρηγόριος Νύσσης.

Το «παρά φύσιν» φαινόμενο της τοκογλυφίας, μαστίζει ιδιαίτερα την εποχή μας λόγω του δανεισμού, ο οποίος με την πάροδο του χρόνου αυξάνεται παραβολικά με τον ανατοκισμό του τόκου, μετατρέπεται σε υπέρμετρο και τελικά σε μη βιώσιμο. Ως εκ τούτου, η σημερινή Ελλάδα κατέληξε σε καθεστώς ελεγχόμενης χρεοκοπίας και είναι πλέον έρμαιο των εκβιαστικών διαθέσεων των διεθνών πιστωτών.

Το φαινόμενο της τοκογλυφίας δεν είναι καινούργιο, αλλά έχει διαχρονική ισχύ. Η συνεισφορά του Μεγάλου Βασιλείου στην κατανόηση της καταστροφικής και διαβρωτικής φύσης της τοκογλυφίας η οποία καταδυναστεύει τον δανειολήπτη είναι βαρυσήμαντη. Γίνεται δε ολοφάνερη στην ομιλία του στον Ψαλμό 14 «κατά των τοκιζόντων»,² όπου επισημαίνει ότι η φράση «δεν πρέπει να δανείζουμε με τόκο είναι μικρή, αλλά έχει μεγάλη σημασία για το βιοτικό επίπεδο των ανθρώπων. Είναι λοιπόν χρήσιμο να εξετάσουμε με προσοχή γιατί σε πολλά μέρη της Αγίας γραφής ο δανεισμός με τόκο έχει καταδικαστεί ως *αμαρτία* που φέρνει τη συμφορά στην κοινωνία».

Η ομιλία του Μεγάλου Βασιλείου επικεντρώνεται στις συμφορές που προκύπτουν από τον δανεισμό και προσφέρει πολύτιμες συμβουλές για να αποφευχθεί η αλόγιστη χρήση του: « ο τόκος γεννάει λύπες· εκείνος που αδυνατεί να τους ξοφλήσει εκουσίως γίνεται δούλος...» Ταυτόχρονα, κατακεραυνώνει την απληστία των πλουσίων και τη βαναυσότητα των τοκιστών κηρύσσοντας: «ο τόκος είναι υπερβολική απανθρωπιά», η δε τοκογλυφία «η απαρχή του ψεύδους, η αφετηρία της αγνωμοσύνης, της ατιμίας».

Όμως, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ομιλίας του αγίου Γρηγορίου Νύσσης, « κατά τοκιζόντων» είναι διαφορετικά απ' αυτή του Μεγάλου Βασιλείου, παρότι και οι δύο χρησιμοποίησαν το ίδιο θέμα στις ομιλίες τους. Ο άγιος Γρηγόριος προσέγγισε το θέμα της τοκογλυφίας από διαφορετική οπτική γωνία και φιλοσοφική θεώρηση και είχε ως κίνητρο την τεκμηρίωση της καταδίκης της τοκογλυφίας, σύμφωνα με τον Θείο λόγο, τις Γραφές, και την ηθική. Η τοκογλυφία είναι απεχθής δραστηριότητα, προμελετημένη με δολιότητα και σκόπιμη- δεν είναι περιστασιακό αμάρτημα- με καταστροφικές επιπτώσεις σε αμφοτέρους, τον οφειλέτη και την κοινωνία. Γι αυτό, η τοκογλυφία είναι αμαρτία «μοχθηρών διαστάσεων»³ σε σχέση με τη φιλαργυρία.

Ο άγιος Γρηγόριος, αδελφός του Μεγάλου Βασιλείου, επίσκοπος της μικρής πόλης Νύσσα της Καππαδοκίας, ξεκινά την εκφώνηση της ομιλίας του με βάση την αρχή της Πλατωνικής σχολής ότι στην κοινωνική ζωή του ανθρώπου προέχει η αρετή

¹Το πρωτότυπο κείμενο της ομιλίας του Γρηγορίου Νύσσης (335-395;μ.Χ) Κατά Τοκιζόντων - *Contra Usurarios*- ανακτήθηκε από την Ελληνική Πατρολογία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2014.

² Μέγας Βασίλειος (330-379 μ.Χ) « Ομιλία εις μέρος του 14^{ου} ψαλμού κατά των τοκιζόντων» Πατερική Θεολογία, Φεβρουάριος, 2013. <http://www.paterikiorthodoxia.com/2013/02/14>

³ Brenda Llewellyn Ihssen " Basil and Gregory's Sermons on Usury: Credit where Credit is Due", *Journal of Early Christian Studies*, Volume 16, Number 3, Fall 2008, pp. 403-430.

και όχι το προσωπικό συμφέρον και η συσσώρευση πλούτου. Στην εισαγωγή του αναφέρει ότι «η ζωή του ανθρώπου ρυθμίζεται με δίκαιους νόμους και κανόνες».

Ως εκ τούτου, προτρέπει τους πιστούς να αγαπούν και να έχουν γνώμονα στη ζωή την αρετή. Υπογραμμίζοντας ότι «ο νομοθέτης αποβλέπει γενικά σε δύο στόχους, ο ένας αφορά αυτά τα οποία απαγορεύονται να γίνονται, ενώ ο άλλος πιέζει για την εφαρμογή των καλών ενεργειών. Διότι δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να δημιουργηθεί κόσμος και φρόνιμος βίος, εάν δεν αποφεύγει ο καθένας με όλη τη δύναμή του την κακία και δεν ακολουθεί την αρετή, όπως το παιδί ακολουθεί τη μάνα του».

Ακολουθώντας, ο άγιος Γρηγόριος εξορμάει σε μια μετωπική επίθεση κατά των τοκογλύφων, που έμεινε ανεξίτηλη στα χρονικά της εκκλησίας και στην αδυσώπητη διαμάχη των λόγιων κατά της τοκογλυφίας, ως εξής: «Έχοντας συγκεντρωθεί και σήμερα για να ακούσουμε τα προστάγματα του Θεού, μάθαμε για τον προφήτη που σκότωνε τα κακόβουλα παιδιά των δανείων, τους τόκους (Ιεζεκιήλ 22, 12 · 18, 5 - 13) ⁴ και να εξαιρεί από τη ζωή τη χρήση των χρημάτων για εργασία [το επάγγελμα του αργυραμοιβού ή τοκογλύφου ο οποίος χρησιμοποιεί τα χρήματά του για δανεισμό με τόκο· ⁵ ήτοι, προς επίτευξη αθέμιτου κέρδους δια της χρημάτων μεταβολής].

Ας δεχθούμε λοιπόν προθύμως το παράγγελμα, για να μη γίνουμε εμείς η πέτρα εκείνη στην οποία έπεσε ο σπόρος και έμεινε ξερός και άγονος (Λουκ. 8, 13).⁶ Και για να μην ειπωθούν και σε εμάς αυτά που κάποτε ελέχθησαν για τον ατίθασο

⁴ Ιεζεκιήλ, 22, 12· « Οι κάτοικοί σου δωροδοκούντο για να χύσουν αίμα αθώων· έπαιρναν τόκο για να λάβουν περισσότερα, αποσιώνοντας άδικο κέρδος από τους συμπολίτες τους». 18: 5, 7, 8, 12, 13. ⁵ «Ο δίκαιος άνθρωπος είναι αυτός που τηρεί τις εντολές του Κυρίου και φέρεται με δικαιοσύνη. ⁷ Δεν θα καταδυναστεύει άνθρωπο, θα αποδίδει το ενέχυρο του φτωχού χρεωφειλέτη· δεν θα αρπάζει ξένα πράγματα· θα δίδει πρόθυμα το ψωμί του στον πεινασμένο και θα ντύνει το γυμνό. ⁸ Δεν θα δανείζει χρήματα με τόκο, δεν θα παίρνει πιο πολλά είδη απ' όσα έδωσε. Από άδικες πράξεις θα απομακρύνει το χέρι του. Θα δικάζει και θα κρίνει δικαία τους ανθρώπους. ¹² Αυτός που καταταράνησε το φτωχό και τον πένητα και άρπαξε βιαίως ξένα πράγματα, δεν απέδωσε το ενέχυρο φτωχού και στα είδωλα έστρεψε λατρευτικά τα μάτια του, έχει διαπράξει παρανομία· ¹³ δάνειζε τα χρήματά του με τόκο και έπαιρνε πιο πολλά απ' εκείνα που έδινε. Αυτός, δεν θα ζήσει πλέον, διότι διέπραξε όλες αυτές τις παρανομίες. Θα πεθάνει εξάπαντος, το αίμα του θα πέσει επάνω στο κεφάλι του».

⁵ Η λέξη τόκος προέρχεται από το ρήμα τίκτω= γεννώ, επί γυναικών, το τίκτειν, ο τοκετός, ο τόκος. Τοκιστής, ο δανείζων με τόκο, σε εκλαϊκευμένη έκφραση είναι ο σουλατσαδόρος, ο φυγόπονος, ο άεργος πολίτης. Τοκογλυφία - στη σημερινή εποχή - είναι η απόληψη τόκου ανώτερου αυτού που ορίζει ο νόμος. Κατά τη χριστιανική θρησκεία και ιερό ευαγγέλιο που διδάσκει την φιλανθρωπία, η εκκλησία αποκηρύσσει την τοκογλυφία « εσύ δεν θα δανείσεις στον αδελφό σου χρήματα με τόκο ». Ο Αργυραμοιβός είναι ο τοκιστής, ή τοκογλύφος (ο γλύφων τους τόκους) ή αγιογδύτης. Την παλαιά εποχή χάρασαν (γλύφω = χαράσσω) στις ξύλινες τράπεζές τους, τους τόκους των δανείων, υπολογίζοντάς τους μέχρι εσχάτου λεπτού (αισχροκερδής τοκιστής). Μέγα Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης, Δ. Δημητράκου, 1953.

⁶ Κατά Λουκάν: 8, 13 « Εκείνοι δε που εδέχθησαν το σπόρο που έπεσε επί της πέτρας είναι αυτοί οι οποίοι, όταν ακούσουν, δέχονται με χαρά και ενθουσιασμό το λόγο. Δεν έχει όμως σ' αυτούς βαθειά ρίζα ο λόγος, ώστε να στερεώσει μέσα τους. Ως εκ τούτου, αυτοί για λίγο χρόνο πιστεύουν και όταν έλθει ο καιρός πειρασμού ή διωγμού, απομακρύνονται από την πίστη». Η Καινή Διαθήκη, ερμηνευτική απόδοση, Π. Ν. Τρεμπέλα, «Ο ΣΩΤΗΡ», 1987.

Ισραηλινό λαό: « Θα ακούτε με τα αυτιά σας καθαρά, αλλά δεν θα καταλάβετε. Θα βλέπετε με τα μάτια σας ορθάνοικτα, αλλά δεν θα τα προσέχετε » (Ησ. 6, 9).⁷

Παρακαλώ όμως αυτούς που θα με ακούσουν να μη με κατακρίνουν καθόλου για θρασύτητα ή ανοησία, εάν θεωρούν ότι κατεβαίνω σε άμιλλα με λόγιο και ονομαστό άνδρα για τη φιλοσοφία του (υπαινίσσεται τον Μέγα Βασίλειο), εξασκημένο σε κάθε είδος λόγου και παιδεία και γνώση αυτού του θέματος. Λόγιο, που μας έχει αφήσει ως παρακαταθήκη στη ζωή τα συνετά επιχειρήματα εναντίον των τοκιστών. Γιατί εγώ κατεβαίνω σε άμιλλα μαζί του, χρησιμοποιώντας άρμα που το σέρνουν γαϊδούρια ή βόδια δίπλα στο δικό του άρμα, πού έχει ζεμένα στεφανωμένα άλογα.

Πάντοτε τα μικρά είναι ευδιάκριτα όταν στέκονται δίπλα στα μεγάλα. Όπως η φωτισμένη σελήνη από τη λάμψη του ήλιου και όταν το βαρυφορτωμένο καράβι που σπρώχνεται από τη σφοδρότητα των ανέμων και ακολουθεί η μικρή βαρκούλα που πλέει στα ίδια βάθη. Επίσης, όπως αγωνίζονται άνδρες σύμφωνα με αθλητικούς κανόνες και δίπλα τους συμμετέχουν και τα παιδιά. Ως προς αυτό, ζητώ την κατανόησή σας.

Εσύ όμως προς τον οποίο απευθύνεται ο λόγος, οποιοσδήποτε και αν είσαι μίσησε τη μέθοδο της καπηλείας.⁸ Όντας άνθρωπος, να αγαπάς τους ανθρώπους και όχι τα χρήματα. Σταμάτα την αμαρτία μέχρις εδώ. Πες στους κάποτε αγαπημένους σου τόκους τα λόγια του Ιωάννη του Βαπτιστή: «οχιάς γεννήματα φύγετε από μένα», (Ματθ. 3, 7)⁹ είστε η καταστροφή εκείνων που σας ορίζουν και σας εισπράττουν. Δίνετε για λίγο τη χαρά. Ύστερα όμως από καιρό ο *ιός* σας μεταδίδετε και γίνεται δηλητήριο στη ψυχή· φράζετε το δρόμο της ζωής, κλείνετε τις πύλες της βασιλείας κι αφού για λίγο τέρψετε την όραση και την ακοή προκαλείτε την αιώνια οδύνη.

Αφού πεις αυτά που ελέχθησαν ανωτέρω, να εγκαταλείψεις την πλεονεξία και τους τόκους και να αγαπήσεις τους φτωχούς. Το ιερό ευαγγέλιο προστάζει, σε όποιον σου ζητά δανεικά χωρίς τόκο μη του το αρνηθείς. Γι αυτό, ο συνάνθρωπός σου που σου ζητά ελεημοσύνη να μη τον αποστρέψεις, αλλά με διακριτικότητα που τη διαπνέει ειλικρινής αγάπη να δίνεις σ' αυτόν που θέλει δανεικά χωρίς τόκο (Ματθ. 5, 42).¹⁰ Εξ αιτίας της φτώχειας του σε ικετεύει και κάθεται μπροστά στην πόρτα σου. Καταφεύγει στον πλούτο σου να τον συμπαρασταθείς, ενώ εσύ κάνεις το αντίθετο. Αντί για σύμμαχος γίνεσαι εχθρός του. Δεν τον βοηθάς να απαλλαγεί από την ανάγκη που τον πιέζει και να σου εξοφλήσει το δάνειο, αλλά εσύ σπείρεις κακά στο δύστυχο,

⁷ Ησαΐας: 6, 9 « Η φωνή του Κυρίου μου είπε· « πήγαινε και πες στον λαό αυτό: συνεχώς και καθαρά θα ακούτε και δεν θα εννοείτε, θα βλέπετε με τα μάτια του σώματός σας θαυμαστά και καταπληκτικά γεγονότα, αλλά δεν θα τα προσέχετε». Ερμ. Ι. Κολιτσάρα, η «ΖΩΗ», 1991.

⁸ Καπηλεία: « το διά απάτης, πλαστών, ταπεινών μέσων ποριζόμενο όφελος, κέρδος· η ιδιοτελής εκμετάλλευση ευγενούς ιδεώδους, όπως, θρησκείας, επιστήμης. Μέγα Λεξικό, ό. π.

⁹ Κατά Ματθαίον: 3, 7 « Όταν ο Ιωάννης είδε πολλούς από τους Φαρισαίους και τους Σαδδουκαίους να έρχονται για να λάβουν το βάπτισμά του, τους είπε. 'Απόγονοι φαρμακερών οχιών, που έχετε την κακία κληρονομική, διότι και οι πρόγονοι σας ήταν γεμάτοι από το δηλητήριο της πονηριάς και μοχθηρίας, ποιος σας οδήγησε να φύγετε και να σωθείτε από την οργή που πρόκειται μετά λίγο να ξεσπάσει; Ερμηνεία, Π. Ν. Τρεμπέλα, «Ο ΣΩΤΗΡ» 1987.

¹⁰ Κατά Ματθαίον: 5, 42 « Σε εκείνον που σου ζητεί ελεημοσύνη, δίνε, αλλά πάντοτε με διάκριση που θα την διαπνέει ειλικρινής αγάπη· και μη περιφρονήσεις εκείνον, πού θέλει να δανειστεί χωρίς τόκο από σένα». Ερμηνεία, Π. Ν. Τρεμπέλα, ό. π.

αυξάνεις τις δυσκολίες του, ξεγυμνώνεις τελείως τον γυμνό, προσθέτεις τραύματα στον τραυματία, επισωρεύεις φροντίδες στις φροντίδες και λύπες στη λύπη.¹¹

Διότι αυτός που συνάπτει δάνειο με τόκο παίρνει προκαταβολή της φτώχειας· και με πρόσχημα την προσωρινή διευκόλυνση βάζει την καταστροφή μέσα στο σπίτι του. Ο τοκοστής ενεργεί όπως εκείνος, που δήθεν από φιλανθρωπία δίνει κρασί σε αυτόν που καίγεται από τον πυρετό και ζητεί νερό γιατί υποφέρει από έντονη δίψα. Βεβαίως, του χαρίζει κάποια ευχαρίστηση, όμως όταν περάσει λίγη ώρα δημιουργεί στον ασθενή σφοδρό και υψηλότερο πυρετό. Έτσι, αυτός που δανείζει στον φτωχό χρήματα με τόκο, δεν αντιμετωπίζει την ανάγκη του, αλλά επιτείνει τη συμφορά του.

Επομένως, εσύ που είσαι πλούσιος μη ζήσεις δανείζοντας με τόκο με πρόσχημα τη συμπόνια και τη φιλανθρωπία σου. Ούτε εσύ να γίνεις γιατρός που δολοφονεί ανθρώπους, έχοντας ως άλλοθι τη σωτηρία του άμοιρου φτωχού από τη χρεοκοπία, εξ αιτίας του πλούτου που κατέχεις, ενώ η διάθεσή σου συνειδητά επιδιώκει το χαμό εκείνου που σε εμπιστεύτηκε. Διότι εκείνος που τοκίζει χρήματα δεν εργάζεται, είναι φυγόπνοος και έχει ως επιδίωξη το κέρδος και την ελαύξηση του πλούτου του.

Ο τοκογλύφος δεν γνωρίζει τον κόπο της γεωργίας και την εφευρετικότητα του εμπορίου. Κάθεται στο ίδιο σημείο με έγγραφα υποθήκευσης και νομίσματα, τρέφοντας στο σπίτι του θηρία. Θέλει τα πάντα να φυτρώνουν και να καρποφορούν, χωρίς όργωμα και σπορά. Για αλέτρι έχει την πένα, χωράφι το χαρτί, σπόρο τη μελάνι, βροχή τον χρόνο που αυξάνει με την απόδοση των χρημάτων του με τρόπο μη αντιληπτό και δρεπάνι, την απαίτηση να πληρωθούν εγκαίρως οι δόσεις των δανείων. Αλώνι είναι το σπίτι του, όπου λιανίζει την περιουσία όσων έχουν ανάγκη και δεν μπορούν να ανταποκριθούν, βλέποντας σαν δικά του όσα ανήκουν σε άλλους.

Εύχεται οι άνθρωποι να αντιμετωπίζουν ανάγκες και συμφορές, έτσι ώστε υποχρεωτικά να καταφεύγουν σ' αυτόν. Όσους αρκούνται σ' αυτά που έχουν τους μισεί και εκείνους που δεν έχουν δανειστεί τους θεωρεί εχθρούς. Συχνάζει στα δικαστήρια ώστε να επισημάνει αυτόν που πιέζεται από τους πιστωτές του και ακολουθεί τους εισπράκτορες, όπως οι γύπες τα στρατεύματα κατά τη διάρκεια πολέμου. Κουβαλάει μαζί του το βαλάντιο και επιδεικτικά το δείχνει σε εκείνους που πνίγονται [στα χρέη] σαν δόλωμα ψαριού. Έτσι, λόγω της αδυναμίας τους, αυτοί τον βλέπουν αμήχανα με ανοικτό το στόμα, και καταπίνουν με ανακούφιση το αγκίστρι των τόκων.

Κάθε μέρα ο τοκοστής μετράει τα κέρδη του, αλλά δεν χορταίνει την επιθυμία του. Αγχώνεται με το χρυσό που έχει στην οικία του, γιατί μένει αργός και άπρακτος. Έτσι, αρχίζει να κινεί δραστήρια τον άθλιο χρυσό από χέρι σε χέρι για να γεννήσει τόκους. Και τον δανείζει για την επίτευξη κέρδους. Γι αυτό, πολλές φορές βλέπουμε τον πλούσιο να μην έχει στο σπίτι του κανένα νόμισμα και όλες οι ελπίδες του είναι στα χαρτιά και τις ομολογίες· έτσι, τίποτε εμπράγματο δεν έχει και τα πάντα κατέχει.

¹¹ Λόγω της ερμηνευτικής δυσκολίας του πρωτότυπου κειμένου της ομιλίας - δεν υπάρχουν κεφαλαία γράμματα στην αρχή των προτάσεων, ούτε παράγραφοι- είναι και ομιλία πάθους, όπου ο λόγος προτρέπει, είναι ευνόητο η ερμηνεία στη νεοελληνική γλώσσα να παρουσιάζει αποκλίσεις. Γι αυτό, έγινε χρήση δύο ερμηνειών, αυτής του Αυγουστίνου Καντιώτη, και του Ευάγγελου Λέκκου, στο Πλούσιοι Φτωχοί και Τοκογλύφοι, Εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα, 2004.

Η συσσώρευση του πλούτου του τοκογλύφου στα χρεόγραφα, υποδηλώνει μια ζωή που είναι αντίθετη με την ευαγγελική εντολή και την αποστολική γραφή. Εφόσον αυτός δίνει τα πάντα σε όσους ζητούν δάνεια, όχι όμως από *φιλανθρωπία*, αλλά από *φιλαργυρία*. Επιλέγει την πρόσκαιρη στέρησή του, ώστε ο χρυσός ως εργατικός δούλος να δουλέψει και να επιστρέψει μαζί με τους μισθούς του [τους τόκους]. Βλέπεις, λοιπόν, πώς η ελπίδα του μέλλοντος [για επαύξηση του κέρδους] αδειάζει την οικία του βαθύπλουτου και πρόσκαιρα τον μετατρέπει σε ακτήμονα;

Ποιά είναι η αιτία αυτού του παράδοξου γεγονότος; Η γραφή στο χαρτί, το ομόλογο εκείνου που βρέθηκε σε ανάγκη: «θα εργαστώ και θα τα επιστρέψω με την εργασία, θα τα αποπληρώσω μαζί με τον ανάλογο τόκο». Έπειτα, παρακαλώ, ο μεν οφειλτής, ενώ είναι άπορος γίνεται αμέσως αξιόπιστος εξ αιτίας της υπογραφής του στο χαρτί. Ο Θεός, όμως, που είναι πλούσιος, όταν υπόσχεται δεν γίνεται πιστευτός: «δώσε και εγώ θα σου το ανταποδώσω» λέει το ιερό ευαγγέλιο (Λουκ. 6, 38).¹² Το φωνάζει δυνατά ο Κύριος γράφοντάς το στα Ευαγγέλια, σε δημόσιο συμφωνητικό της οικουμένης, που υπέγραφαν τέσσερις Ευαγγελιστές, αντί για έναν συμβολαιογράφο, και οι μάρτυρές του είναι όλοι οι χριστιανοί από τα χρόνια της σωτηρίας.

Εσύ έχεις ως υποθήκη τον παράδεισο, που είναι αξιόπιστο ενέχυρο. Εάν όμως ζητάς και στην παρούσα ζωή εγγύηση, όλος ο κόσμος αποτελεί κτήμα του ευγνώμονα χρεώστη σου. Εξέτασε λοιπόν με σοφία την ευπορία εκείνου που ζητεί την εργασία και θα διαπιστώσεις τον πλούτο. Κάθε χρυσοφόρα περιοχή είναι κτήμα του χρεώστη σου, κάθε μέταλλο- ασήμι και χαλκός και τα άλλα υλικά - είναι μέρος της ιδιοκτησίας του. Ατένισε τον ατέρμονα ουρανό, μελέτησε την απέραντη θάλασσα, ερεύνησε την έκταση της γης, μέτρησε τα ζώα που τρέφονται επάνω της. Όλα αυτά είναι υποταγμένα και κτήματα εκείνου που εσύ περιφρονείς σαν να είναι άπορος.

Λογικέπου άνθρωπε. Μη προσβάλλεις τον Θεό ούτε να τον θεωρείς λιγότερο τίμιο από τους τραπεζίτες, τους οποίους πιστεύεις χωρίς αμφιβολία όταν σου δίνουν την εγγύηση. Δώσε σε εγγυητή που δεν πεθαίνει, πίστεψε σε συμφωνητικό που δεν κλέβεται, ούτε και σχίζεται. Μη θελήσεις να μάθεις τι εργασία κάνει, αλλά δώσε την ευεργεσία χωρίς υστεροβουλία, ανιδιοτελώς (Παροιμ. 19, 17).¹³ Και θα διαπιστώσεις ότι ο Κύριος ο Θεός σου θα ανταποδώσει την προσφορά σου με προσθήκη.

Αν όμως ο λόγος μου φαίνεται παράξενος στην ακοή σου, έχω πρόχειρη τη μαρτυρία ότι στους ανθρώπους που με ευσέβεια δαπανούν και ευεργετούν, ο Θεός ανταποδίδει πολλαπλάσια την αμοιβή. Διότι όταν ο Πέτρος τον ρώτησε λέγοντας «να, εμείς αφήσαμε τα πάντα και σ' ακολουθήσαμε. Τι θα γίνει μ' εμάς; Τι θα δοθεί για μας ως αμοιβή;» «Αλήθεια σας λέω» του λέγει, «όποιος έχει αφήσει οικίες ή

¹² Κατά Λουκάν: 6, 38 «Δίνετε σε εκείνους που έχουν ανάγκη βοήθειας και θα δοθεί και σε σας βοήθεια από τον Θεό. Μέτρο καλό, στοιβαγμένο και κουνημένο, ώστε να μη μείνει διόλου χώρος κενός στο δοχείο της μέτρησης και μέτρο που θα πλεονάζει και θα ξεχύνεται, θα δοθεί στην αγκάλη σας από την πρόνοια και δικαιοσύνη του Θεού. Διότι με την αυτή πλούσια διάθεση και με το ίδιο μέτρο της ευεργεσίας, με το οποίο μετράτε τις δωρεές σας προς τους άλλους, θα μετρηθεί και θα ανταποδοθεί και σε σας από τον Θεό». Ερμηνεία Π. Τρεμπέλα.

¹³ Παροιμία : 19, 17 «Όποιος ελεεί το φτωχό δανείζει τον Θεό. Ανάλογα με την ελεημοσύνη του θα λάβει και εκ μέρους του Θεού την ανταπόκριση». Ερμηνεία Ι. Κολιτσάρα.

αδελφούς, ή αδελφές ή πατέρα ή μητέρα ή γυναίκα ή τέκνα ή αγρούς, θα λάβει εκατό φορές περισσότερα και θα κληρονομήσει την αιώνια ζωή» (Ματθ. 19, 27- 30).¹⁴

Βλέπεις τη γενναιοδωρία; Βλέπεις την αγαθότητα; Ωστόσο, ο υπερβολικά αναίσχυντος δανειστής με θέρμη επιδιώκει να διπλασιάσει το κεφάλαιό του. Ο Θεός όμως εξουσιαστικά δίνει εκατό φορές περισσότερα σε εκείνον που δεν στεναχωρεί τον αδελφό του. Πίστεψε λοιπόν τοκογλύφε στον Θεό που σε συμβουλεύει και θα πάρεις τόκους χωρίς αμαρτίες. Αλλά εσύ, με αμαρτωλές μέριμνες λειώνεις τον εαυτό σου. Μετράς τις ημέρες, υπολογίζεις τους μήνες, σκέπτεσαι διαρκώς το κεφάλαιο που δάνεισες και αναπολείς τις προσαυξήσεις. Φοβάσαι μη τυχόν αθετήσει ο οφειλέτης και περάσει η προθεσμία πληρωμής άκαρπη σαν καλοκαίρι που πλήγηκε από χαλάζι;

Ο τοκογλύφος παρατηρεί με προσοχή τις ενέργειες του οφειλέτη. Εξετάζει τις απουσίες του, τις μετακινήσεις, τα ταξίδια και τις εμπορικές του δοσοληψίες. Και εάν κυκλοφορήσει κάποια δυσάρεστη είδηση ότι ο οφειλέτης έπεσε στα χέρια ληστών, ή ότι από κάποιο απροσδόκητο περιστατικό η ευπορία του μεταβλήθηκε σε φτώχεια, τότε κάθεται με σταυρωμένα τα χέρια, αναστενάζει περίλυπος, και κρυφοκλαίει. Ξεδιπλώνει το χρεόγραφο, θρηνεί για τον χρυσό που είναι γραμμένος μέσα στο συμβόλαιο και το προσκομίζει ευλαβικά μπροστά του, σαν να είναι το ιμάτιο του παιδιού του που απεβίωσε, αλλά με εντονότερη συναισθηματική φόρτιση.

Αν το δάνειο του οφειλέτη είναι ναυτικό κάθεται ανήσυχος στους αιγιαλούς· εξετάζει πως φυσούν οι άνεμοι, και συνεχώς ρωτά εκείνους που καταπλέουν μήπως ακούστηκε τίποτε για κανένα ναυάγιο, μήπως πλέοντες κινδύνευσαν. Όταν δει τη θάλασσα να αγριεύει ματώνει η ψυχή του, βλέπει τρομερούς εφιάλτες και η ψυχή του δημιουργεί φαντασιώσεις σορού λειψάνων από την καθημερινή μέριμνα. Σ' αυτόν λοιπόν τον τοκιστή πρέπει να ειπωθεί: Σταμάτα, άνθρωπε μου, αυτή την επικίνδυνη μέριμνα, ηρέμησε επιτέλους από τη συνεχή αναμονή που σε κυριαρχεί, μη τυχόν και καταστρέψεις το κεφάλαιό σου αναζητώντας τη συγκομιδή των τόκων.

Από τον φτωχό αναζητάς έσοδα και αύξηση του πλούτου σου κάνοντας έτσι κάτι παρόμοιο μ' αυτόν που από χωράφι που ξεράθηκε από την αναβροχιά και τον καύσωνα θα ήθελε να πάρει θημωνιές από σιτάρι ή άφθονα σταφύλια από αμπέλι που το χτύπησε χαλάζι. Που είναι σχετικό με το να προσδοκεί κανείς να γεννηθούν παιδιά από στείρα κοιλιά, και να δημιουργηθεί γάλα από γυναίκες που δεν έχουν γεννήσει. Κανένας όμως δεν επιχειρεί τα *παρά φύσιν* και αδύνατα πράγματα, επειδή πέραν απ' το ότι δεν κατορθώνει τίποτε, γίνεται και καταγέλαστος δημοσίως.

¹⁴ Κατά Ματθαίον: 19, 27- 30. 27 « Τότε αποκρίθηκε ο Πέτρος και του είπε. Ιδού, εμείς τα αφήσαμε όλα και σε ακολουθήσαμε. Τι άραγε θα δοθεί σε μας ως αμοιβή; 28 Ο δε Ιησούς τους είπε. Αληθώς σας λέγω, εσείς που με ακολουθήσατε, όταν θα ξαναγεννηθεί ο κόσμος και θα έχει συντελεσθεί η εκ νεκρών ανάστασις, οπότε θα καθίσει ο υιός του ανθρώπου σε θρόνο λαμπρό, αντάξιο της δόξης του, θα καθίσετε και σεις σε δώδεκα θρόνους δικάζοντες τις δώδεκα φυλές του Ισραήλ. 29 Και ο καθένας που άφησε σπίτια ή αδελφούς ή πατέρα ή μητέρα ή γυναίκα ή παιδιά ή χωράφια για να μείνει ενωμένος και να μη χωρισθεί από μένα, θα λάβει *εκατονταπλασίονα* στην παρούσα ζωή, θα κληρονομήσει δε και την αιώνιο ζωή. 30 Πολλοί δε, οι οποίοι είναι στον κόσμο αυτό πρώτοι, θα είναι στον κόσμο τον μέλλοντα τελευταίοι, και πολλοί τελευταίοι, θα είναι εκεί πρώτοι ». Ερμηνεία Π.Ν. Τρεμπέλα

Μόνο ο παντοδύναμος Θεός βρίσκει διεξόδους στα αδύνατα και πραγματοποιεί αυτά που είναι ανέλπιστα και ξεπερνούν την προσδοκία... Γι αυτό, εσύ από το χαλκό και το χρυσό, που είναι άγονες ύλες, να μη ζητήσεις τόκο. Ούτε να εκβιάζεις τους φτωχούς και να συμπεριφέρεσαι όπως οι πλούσιοι, ούτε να δίνεις επιπλέον χρήματα σε εκείνον που ζητεί το δάνειο. Άλλωστε εσύ, δεν γνωρίζεις ότι ο δανεισμός είναι εύσχημη αίτηση ελεημοσύνης; Επίσης, ο Μωσαϊκός νόμος, αυτή η γραπτή εισαγωγή στην χριστιανική πίστη, παντού απαγορεύει το δανεισμό με τόκο: « εάν δανείσεις χρήματα στον αδελφό σου, μη τον καταπιέσεις ζητώντας του τόκο» (Έξοδ. 22, 25).¹⁵

Αλλά και η χάρη του Ευαγγελίου, που πλεονάζει την πηγή της αγαθότητας, προστάζει την διαγραφή των οφειλών και γίνεται ελεήμων, λέγοντας με καλοσύνη «εάν δανείζετε σε αυτούς που ελπίζετε να πάρετε πίσω τα δανεικά». ¹⁶ Άλλοτε όμως γίνεται τιμωρός, επιβάλλοντας αυστηρή ποινή στον σκληρό δούλο. Και η αιτία, δεν λυπήθηκε τον σύνδουλό του, ο οποίος γονάτισε μπροστά του και τον προσκύνησε,

¹⁵ **Έξοδος:** 22, 25 « Εάν δανείσεις χρήματα στον φτωχό αδελφό σου, δεν θα καταπιέσεις αυτόν να σου επιστρέψει το δάνειο, ούτε θα τού επιβάλεις τόκο». Ερμηνεία Ι. Κολιτσάρα. Επιπροσθέτως: **Λευϊτικόν:** 25, 35-36. 35 « Αν ο αδελφός σου, που ζει κοντά σου, είναι φτωχός και βρεθεί σε αδυναμία να εξασφαλίσει τις οικονομικές του ανάγκες, εσύ πρέπει να ενδιαφερθείς γι αυτόν, σαν να πρόκειται για ξένο και παρεπιδήμου και έτσι θα ζήσει μαζί σου ο πτωχός αδελφός σου. 36 Δεν θα λάβεις από αυτόν τόκο για τα χρήματα που του δανείσεις. Ούτε θα λάβεις περισσότερα είδη από όσα του έδωσες· να φοβείσαι τον Θεό σου». **Ιερεμίας:** 9, 4-6. 4 «Στην αμαρτωλή αυτή κοινωνία ο καθένας ας προφυλάσσεται από τον πλησίον του...5 Κάθε φίλος εμπιάζει τον φίλο του, δεν λένουν την αλήθεια μεταξύ τους, η γλώσσα τους έχει μάθει να λέγει ψευδολογίες. Διέπραξαν αδικίες, δεν σταμάτησαν, ώστε να επιστρέψουν σε μένα με μετάνοια. 6 Ζητούν και εισπράττουν τόκους επάνω σε τόκους, διαπράττουν δόλους επάνω σε δόλους». **Ψαλμοί:** Ψαλμός **14**, 1-5. 1 « Κύριε, ποιος είναι άξιος να φιλοξενηθεί, έστω και για λίγο, στο κατηκοιτήριο σου ; Ή ποιος είναι άξιος να στήσει τη σκηνή του στο άγιο σου όρος; 2 Μόνο ο άμεμπτος· αυτός που εργάζεται και εφαρμόζει τη δικαιοσύνη, αυτός που αγαπά την αλήθεια με όλη του την καρδιά και αυτή μόνο λέγει. 3 Εκείνος που δεν έπλεξε δόλια σχέδια με τη γλώσσα του και δεν έκανε ποτέ κακό στον πλησίον του, ούτε ενέπαιξε ποτέ ή δυσφήμησε τους γύρω απ' αυτόν ανθρώπους. 4 Αυτός που θεωρεί ανάξιο και ποταπό εκείνον που βαδίζει το δρόμο της πονηριάς, ενώ δοξάζονται εκ μέρους του εκείνοι που φοβούνται τον Κύριο... Αυτός που δίνει τίμιες και ένορκες υποσχέσεις στον πλησίον του και δεν τις παραβαίνει, αλλά πάντοτε τις τηρεί. 5 Αυτός, ο οποίος δεν δανείζει τα χρήματά του με τόκο και δεν δέχεται να δωροδοκηθεί, για να εκδώσει καταδικαστικές αποφάσεις εις βάρος αθώων ανθρώπων». Ψαλμός **54**, 10-12. 10 « Καταπόντισέ τους Κύριε...11 Μέρα και νύκτα μαίνεται η παρανομία γύρω από τα τείχη της Ιερουσαλήμ. Εντός δε της πόλης επικρατεί τέτοια καταπίεση και μόχθος και παρανομία 12 και αδικία ώστε ακόμη και σε αυτές τις δημόσιες πλατείες δεν έλλειψε ο παράνομος τόκος και η δολιότητα, αλλά διενεργείται με θρασύτητα». Ερμηνεία Ι. Κολιτσάρα.

¹⁶ Το απόσπασμα από του κατά Λουκάν: 6, 34 είναι ατελές. Το πλήρες κείμενο για να γίνει κατανοητή η αλληλουχία της ομιλίας έχει ως εξής: «και αν δανείζετε σε εκείνους από τους οποίους ελπίζετε να πάρετε πίσω τα δανεικά, ποιά ευμένεια και ανταπόδοση από τον Θεό σας αρμόζει; Διότι και οι αμαρτωλοί δανείζουν άλλους αμαρτωλούς για να λάβουν πίσω ολόκληρο το δανεισθέν ποσό, ή εν καιρώ ανάγκης να λάβουν όμοιες εξυπηρητήσεις». Και η εξέχουσα συμβουλή: Λουκ. 6, 35. «Εσείς όμως να αγαπάτε τους εχθρούς σας, να τους ευεργετείτε και να τους δανείζετε, χωρίς να ελπίζετε σε καμία ανταπόδοση απ' αυτούς...»

αλλά ούτε του χάρισε το μηδαμινό χρέος των εκατό δηναρίων· ενώ ο ίδιος είχε λάβει συγχώρεση για το χρέος των μυριάων ταλάντων που όφειλε (Ματθ. 18, 28 - 34).

Εξάλλου, ο Σωτήρας μας και ο διδάσκαλος της ευσέβειας και της προσευχής, εισηγήθηκε στους μαθητές του πρότυπο και απλό υπόδειγμα προσευχής. Μέσα στα αιτήματα της προσευχής, έβαλε ένα και μοναδικό που κατεξοχήν πρέπει να ζητούμε από τον Θεό. Αυτή η ικεσία αρκεί για να εξευμενίσει τον Θεό : « και άφες ημίν τα οφειλήματα ημών, ως και ημείς αφίεμεν τοις οφειλέταις ημών» (και συγχώρεσε τις οφειλές μας, καθώς και εμείς συγχωρούμε τους οφειλέτες μας) (Ματθ. 6, 12).

Πως λοιπόν θα προσευχηθείς εσύ, που είσαι τοκογλύφος; Με τι συνείδηση θα ζητήσεις από τον Θεό αίτημα αγαθό εσύ, που πάντοτε παίρνεις και δεν έχεις μάθει να δίνεις; Ή δεν γνωρίζεις ότι η προσευχή σου είναι υπόμνηση της μισάνθρωπίας σου; Τι πράγμα έχεις εσύ συγχωρέσει για να ζητήσεις συγνώμη; Ελέησες κάποιον και επικαλείσαι τον ελεήμονα Θεό; Και εάν καμιά φορά δώσεις ελεημοσύνη, από πού εσύ τη δίνεις; Δεν την παραχωρείς από τη σκληρή και μισάνθρωπο φορολογία των τόκων σου, που είναι γεμάτη από τα δάκρυα και τους στεναγμούς ξένων συμφορών;

Αν, πράγματι, γνώριζε ο φτωχός από πού εσύ αντλείς την ελεημοσύνη, δεν θα την δεχόταν καν, διότι θα ήταν σαν να επρόκειτο να γευθεί αδελφικές σάρκες και αίμα δικών του. Μάλιστα, θα σου έλεγε με παρρησία τα εξής συνετά λόγια: «Μη με θρέψεις, άνθρωπέ μου, με δάκρυα αδελφικά, μη δώσεις άρτο στο φτωχό που γίνεται από στεναγμούς φτωχών και ανήμπορων σαν εμένα. Επέστρεψε με μετάνοια στον συνάνθρωπό μου αυτό πού πήρες άδικα και εγώ θα σου ομολογήσω τη χάρη».

Σε τι εσύ ωφελείς όταν δημιουργείς πολλούς φτωχούς και βοηθάς έναν; *Εάν δεν υπήρχε το πλήθος των τοκογλύφων, δεν θα υπήρχε το πλήθος των πεινασμένων.* Διέλυσε τη φατρία σου και όλοι θα έχουμε αυτάρκεια. Οι πάντες στρέφονται κατά των τοκογλύφων, αλλά το κακό δεν θεραπεύεται, ούτε από το νόμο, τους προφήτες, ή τους Ευαγγελιστές. Όπως άλλωστε λέει ο θεόπνευστος προφήτης Αμώς: «ακούστε, εσείς που συντρίβετε το πρωί τους φτωχούς και καταδυναστεύετε πάνω στη γη τους δυστυχισμένους, εσείς οι οποίοι λέτε τότε θα περάσει ο μήνας για να κάνουμε καμία συναλλαγή...;» (Αμώς 8, 4-6). Διότι ούτε οι γονείς χαίρονται τόσο για τη γέννηση των παιδιών τους, όσο χαίρονται οι τοκογλύφοι όταν συμπληρώνονται οι μήνες.

Εντούτοις, την αμαρτία της τοκογλυφίας την αποκαλούν με σεμνά ονόματα για να φανεί δημόσια ως πράξη φιλανθρωπίας μιμούμενοι τους Έλληνες. Οι οποίοι, αποκαλούσαν Ευμενίδες κάποιες δαιμονικές υπάρξεις που ήταν μισάνθρωπες, κακές και φονικές, αντί να κάνουν χρήση την πραγματική τους ονομασία. Ο τοκογλύφος, βέβαια, ισχυρίζεται ότι είναι φιλάνθρωπος. Γιατί στην αρχή η καταβολή του τόκου δεν διαλύει αμέσως σπίτια, δεν ξοδεύει τα πλούτη, κάνοντας τους οφειλέτες να ζουν χειρότερα από τους καλομαθημένους δούλους. [Ο δανεισμός με τόκο] τέρπει για λίγο αρχικά, οδηγώντας όμως τη μετέπειτα ζωή σε πικρία και θλιβερές καταστάσεις.

Όπως δηλαδή με τα πουλιά, που έβαλαν οι κυνηγοί στο μάτι, χαίρονται όταν τα δίνουν σπόρους και τα ευχαριστεί να συχνάζουν στα μέρη όπου βρίσκουν τροφή. Όμως, αφού πιαστούν στις παγίδες, πεθαίνουν. Έτσι συμβαίνει σε όσους δανείζονται με τόκο· αφού για λίγο ευημερήσουν, κατόπιν χάνουν και το πατρικό τους σπίτι.

Η ευσπλαχνία απομακρύνεται από τις ψυχές των αχρείων και φιλάργυρων. Μάλιστα, βλέποντας ακόμη και το ίδιο το σπίτι του οφειλέτη να βγαίνει στο σφυρί δεν συγκινούνται. Αντιθέτως, αυτοί επισπεύδουν την πώληση, ώστε αφού λάβουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα τα χρήματά τους, να βρουν άλλον ταλαίπωρο να δεσμεύσουν με δάνειο. Δηλαδή, ενεργούν όπως οι επιδέξιοι και ανικανοποίητοι κυνηγοί· οι οποίοι, αφού πρώτα παγιδεύσουν με δίκτυα μια κοιλάδα και συλλάβουν όλα τα θηράματα που θα βρεθούν εκεί, μεταφέρουν τους πασσάλους στο γειτονικό φαράγγι, και απ' αυτό σε άλλο· και φθάνουν σε σημείο να εκκενωθούν τα βουνά από τα θηράματα.

Με τι μάτια εσύ ένας τέτοιος άνθρωπος κοιτάζεις τον ουρανό; Και πως ζητάς άφεση του αμαρτημάτων σου; Ή μήπως δεν συνειδητοποιείς λόγω αναισθησίας και λες στην προσευχή σου αυτό που δίδαξε ο Σωτήρας: « και συγχώρεσε τα ωφελήματά μας, καθώς και μεις συγχωρούμε τους οφειλέτες μας;». Ω, πόσοι εξ αιτίας του τόκου δεν κρεμάστηκαν και πνίγηκαν στα ποτάμια, κρίνοντας το θάνατο ελαφρότερο από το μαρτύριο του δανειστή, κι άφησαν ορφανά παιδιά έχοντας την πενία ως κακή μητριά.

Οι δε καλοί τοκογλύφοι ούτε τότε λυπούνται το έρημο σπίτι, αλλά κυνηγούν τους κληρονόμους που ίσως τους απόμεινε μόνο το σχοινί της θηλιάς. Και απαιτούν χρυσάφι απ' αυτούς που βγάζουν από εράνους το ψωμί τους. Ιδιαίτερα, όταν τους κατηγορούν, όπως είναι φυσικό, για το θάνατο του οφειλέτη, ενώ μερικοί για να τους συγκινήσουν υπενθυμίζουν και τη θηλιά, αυτοί δεν κρύβονται από ντροπή για το δράμα, ούτε λυπούνται. Αντίθετα, με αναιδεια λένε λόγια πικρόχολα: «είναι δικό μας φταίξιμο εάν εκείνος ο κακότυχος και αχάριστος, επειδή έτυχε να έχει μια ανάποδη γέννηση, από την αναπόφευκτη επίδραση της ειμαρμένης οδηγήθηκε σε βίαιο θάνατο;»

Καθότι και οι τοκογλύφοι φιλοσοφούν και γίνονται μαθητές των Αιγυπτίων μαθηματικών, όταν βρεθούν στην ανάγκη να απολογηθούν για τις βρώμικες πράξεις και τους φόνους που προκαλούν. Πρέπει να πούμε προς έναν απ' αυτούς: « Εσύ είσαι η ανάποδη γέννηση· εσύ είσαι η κακή ειμαρμένη των άστρων». Γιατί αν του ελάφρυνες το βάρος και ένα μέρος του χρέους το χάριζες, το άλλο το εισέπραττες με ευκολίες, δεν θα μισούσε τη βασανισμένη του ζωή και δεν θα γίνονταν δήμιος του εαυτού του.

Άραγε με τι μάτια θα αντικρίσεις τη στιγμή της ανάστασης αυτόν που εσύ σκότωσες; Γιατί και οι δύο θα παρουσιαστείτε μπρος στο βήμα του Χριστού, όπου δεν αποφασίζονται οι τόκοι, αλλά κρίνονται οι ζωές. Τότε τι θα απαντήσεις στον αδέκαστο Κριτή όταν θα σου λεχθεί: « Είχες τον Μωσαϊκό νόμο, τους προφήτες, τις ευαγγελικές εντολές. Άκουγες που όλα μαζί φώναζαν δυνατά με μία φωνή για την αγάπη και τη φιλανθρωπία. Και οι μεν έλεγαν «δεν θα δανείσεις με τόκο τον αδελφό σου» (Δευτ. 23, 20) ¹⁷ οι δε άλλοι « δεν δάνεισε τα χρήματά του με τόκο» (Ψαλμ. 14, 5) και άλλοι « εάν δανείσεις τον αδελφό σου, να μη τον καταπιέξεις» (Έξοδ. 22, 25).

¹⁷ Δευτερονόμιο: 23, 20 « Δεν θα δώσεις στον αδελφό σου δάνειο χρημάτων με τόκο, ούτε θα ζητήσεις τόκο για τρόφιμα ή για οτιδήποτε άλλο πράγμα έχεις δανείσει σ' αυτόν» Στη διάταξη 23, 21 που ακολουθεί « Στον ξένον όμως, στον αλλοεθνή, θα δανείσεις χρήματα με τόκο, όχι όμως στον αδελφό σου, για να σε ευλογήσει ο Κύριος σε όλα τα έργα σου στην χώρα που εισέρχεσαι για να την κληρονομήσεις», άνοιξε το κουτί της Πανδώρας. Και μαζί η θρησκευτική νομιμοποίηση των Εβραίων να ασκούν τοκογλυφία μόνο σε αλλοεθνείς και συν το χρόνω επήλθε ο διχασμός των εθνών και η εξιλέωσή της από την αρχική της καταδίκη.

Ο δε Ματθαίος διαλάλησε με παραβολές, απαγγέλλοντας το δεσποτικό λόγο: « Δούλε πονηρέ, σου χάρισα εκείνο το χρέος, επειδή με παρακάλεσες· δεν έπρεπε και εσύ να ελεήσεις τον σύνδουλό σου, όπως κι εγώ σε ελέησα». Και οργισμένος ο Κύριος τον παράδωσε στους βασανιστές έως ότου επιστρέψει όλη την οφειλή του (Ματθ. 18, 32-34). Τότε θα σου έλθει η ανώφελη μετάνοια. Θα σε πιάσουν βαρείς αναστεναγμοί και η κόλαση θα είναι ανηλεής. Δεν θα υπάρχει ο χρυσός για να σε βοηθήσει ούτε το ασήμι για να σε προστατεύσει, και η εισπραξη των τόκων είναι πικρότερη από τη χολή.

Αλευθύνθηκαν σε σας τα λόγια αυτά, με σκοπό όχι το εκφοβισμό, αλλά επειδή αφορούν αληθινά πράγματα που πηγάζουν από την εμπειρία. Και επιβεβαιώνουν την κρίση του δικαστηρίου προτού να γίνει. Είναι λοιπόν συνετό να τα φυλάξει καλά στη μνήμη του ο σώφρων και καλός άνθρωπος, και αυτός που προνοεί για το μέλλον. Και για να είναι επωφελής ο λόγος μου στο θέμα που αφορά τις αποφάσεις του Θεού, θα αναφερθώ και σε κάτι που συνέβη στην εποχή μας. Ακούστε λοιπόν τι θα αφηγηθώ και πιθανώς οι περισσότεροι να καταλάβετε την υπόθεση γιατί είναι γνωστή.

Ήταν κάποιος άνδρας σ' αυτή την πόλη (δεν θα πω το όνομά του σεβόμενος τον αποθανόντα) που είχε ως επαγγελμα την παροχή δανείων και ως εισόδημα τους άθλιους τόκους. Όντας κυριευμένος από το πάθος της φιλαργυρίας, ήταν τσιγκούνης και για τις προσωπικές του δαπάνες (γιατί τέτοιοι είναι οι φιλάργυροι).¹⁸ Δεν έβαζε στο τραπέζι του όλα τα απαραίτητα, δεν άλλαζε τα ρούχα που φορούσε συχνά παρά μόνο όταν ήταν ανάγκη. Δεν έδινε στα παιδιά του την επιβαλλόμενη μόρφωση. Δεν επισκέπτονταν τα δημόσια λουτρά κυριευμένος από το φόβο των τριών οβολών. Γενικά επινοούσε κάθε τρόπο για να επαυξήσει την χρηματική του περιουσία.

¹⁸ Κλασική επιβεβαίωση της δήλωσης του αγίου Γρηγορίου στη νεώτερη εποχή αποτελεί ο βίος της αμερικανίδας κερδοσκόπου και επενδύτριας χρηματιστηριακών αξιών Hetty Green (1834-1916), επονομασθείσα «Η μάγισσα της Γουόλ Στριτ» (The Witch of Wall Street). Η Hetty ήταν γνωστή ως η πλουσιότερη αμερικανίδα, κατ' άλλους του κόσμου. Η περιουσία της ανέρχονταν άνω των \$ 100 εκατομμυρίων κι αποκτήθηκε την περίοδο της Αργυρώνητης εποχής (1870- 1900). Ταυτόχρονα, ήταν περιβόητη για τη φρικτή τσιγκουνιά και την άσχημη οσμή της από την απλυσιά. Ιδίως το καλοκαίρι, τόσο πολύ «μύριζε» ώστε οι υπάλληλοι που εργάζονταν στην ίδια τράπεζα (Chemical Bank) απέφευγαν να πλησιάζουν κοντά της. Η τράπεζα για να κρατήσει το λογαριασμό της, είχε παραχωρήσει δωρεάν γραφείο (Η Hetty όμως προτιμούσε να κάθεται στο κεντρικό δάπεδο της τράπεζας με σάκους χρεογράφων και βαλίτσες για τις συναλλαγές της). Παντρεύτηκε σε ηλικία 33 ετών τον Edward Green, αφού πρώτα υπέγραψε ότι αποποιείται όλα τα δικαιώματά του από την περιουσία της. Απέκτησε δύο παιδιά, τον Ned και την Sylvia. Όταν ο Ned σε εφηβική ηλικία κτύπησε το γόνατό του, τον πήγε σε διάφορες κλινικές ελευθέρως εισόδου για φτωχούς στο Brooklyn και Manhattan για να μην πληρώσει νοσήλια. Αποτέλεσμα, το πόδι του Ned μολύνθηκε, έπιασε γάγγραινα και τελικά ακρωτηριάστηκε. Ποτέ δεν έμενε σε μόνιμη κατοικία, αλλά διέμενε σε πανσιόν και φθηνά ξενοδοχεία, είτε λόγω παράνοιας είτε για να μη πληρώνει φόρους. Έχει ειπωθεί, ότι ποτέ δεν άνοιγε το διακόπτη για θέρμανση ή ζεστό νερό. Ήταν ντυμένη από το κεφάλι ως τα πόδια στα μαύρα, φορώντας ένα μαύρο φόρεμα φθαρμένο και λερωμένο. Για να μη ξοδέψει σαπούνι δεν έπλενε συχνά τα χέρια της και τα νύχια της είχαν κρούστα λέρας. Τα εσώρουχά της τα έπλενε αραιά και τα άλλαζε όταν φθείρονταν· έτρωγε κυρίως πίτες των 15 σεντς και πλιγούρι από βρώμη και κυκλοφορούσε με παλιά άμαξα. Στη διαθήκη της δεν άφησε ούτε ένα σεντς για φιλανθρωπία. Όμως τα παιδιά της, μετά το θάνατό της, δώρισαν σχεδόν όλη την περιουσία σε φιλανθρωπικά ιδρύματα, νοσοκομεία και πανεπιστήμια.

Φυσικά, δεν θεωρούσε κανέναν αξιόπιστο φύλακα του θησαυροφυλακίου του· ούτε τέκνο, ούτε δούλο, ούτε τραπεζίτη, ούτε κλειδί, ούτε σφραγίδα. Γι αυτό, έκρυβε το χρυσό σε τρύπες στους τοίχους, και επαλείφοντάς τες εξωτερικά με πηλό είχε τον θησαυρό άγνωστο σε όλους. Αλλάζοντας, τις τρύπες από σημείο σε σημείο από τοίχο σε τοίχο και επινοώντας μεθόδους το πως να διαφεύγει την προσοχή όλων.

Έφυγε ξαφνικά από τη ζωή, χωρίς να αποκαλύψει σε κανένα που είχε κρύψει τον χρυσό. Παραχώθηκε λοιπόν και εκείνος, κερδίζοντας μόνο την απόκρυψη του χρυσού. Τα δε παιδιά του, που είχαν ελπίσει ότι θα γίνονταν οι διασημότεροι της πόλης εξ αιτίας του πλούτου του πατέρα τους, ερευνούσαν παντού. Ρωτούσαν να μάθουν από άλλους, ανέκριναν τους δούλους, έσκαβαν τα δάπεδα των σπιτιών, τους τοίχους τρυπούσαν και εξέταζαν τα σπίτια των γειτόνων και φίλων με λεπτομέρεια. Κι αφού κίνησαν, όπως λέγει ο λόγος, κάθε πέτρα, δεν βρήκαν ούτε έναν οβολό. Έτσι ζούνε βίο αβίωτο, χωρίς οικογένεια, ανέστιοι, και φτωχοί, δίνοντας καθημερινώς πολλές κατάρες στον πατέρα τους για αυτήν την απίστευτη ανοησία του.

Τέτοιος είναι , ώ τοκογλύφοι, ο φίλος σας και συνεταίρος σας. Αφού ανάλογα με το πως έζησε τελείωσε και η ζωή του, ως χρηματιστής ανεμοσκορπιστής. Μόχθησε με κόπους και με πείνα, αλλά αποταμίευσε ως κληρονομιά για μεν το εαυτόν του την αιώνια κόλαση, για δε τους δικούς του την πενία. Ούτε και εσείς γνωρίζετε για ποιόν αποταμιεύετε ή για ποιόν μοχθείτε. Τα απρόοπτα είναι πολλά στη ζωή, οι συκοφάντες χιλιάδες, οι κακοποιοί ενεδρεύουν και οι ληστές παραμονεύουν σε ξηρά και θάλασσα. Προσέξτε, μήπως και τις αμαρτίες φορτωθείτε και τον χρυσό δεν κρατήσετε.

Όμως, μας είναι ανυπόφορος λένε (γιατί ξέρω ότι μουρμουρίζετε μέσα απ' τα δόντια σας) αφού μας κατηγορεί συνέχεια από το βήμα και κάνει κακό σ' αυτούς που βρίσκονται σε ανάγκη και ευεργετούνται. Ιδού λοιπόν εμείς σταματούμε, δεν δίνουμε πλέον δανεικά, και πως θα ζήσουν αυτοί που βρίσκονται σε ανάγκη; Τα επιχειρήματα είναι αντάξια της πραγματικότητας. Η αντίρρηση ταιριάζει σ' αυτούς που είναι σκοτισμένοι από το σκότος των χρημάτων. Γιατί δεν έχουν το κριτήριο της διάνοιας ισχυρό ώστε να κατανοούν αυτά που λέμε. Αντίθετα, ακούνε τις συμβουλές εκείνων που τους νουθετούν. Έτσι, γκρινιάζουν ψιθυριστά και απειλούν ότι θα κλείσουν τις πόρτες σ' αυτούς που έχουν ανάγκη, επειδή τάχα εγώ λέω ότι δεν πρέπει να δανείζουν.

Εγώ διακηρύσσω και παραγγέλλω κατά πρώτον βέβαια να δίνουν δωρεάν. Έπειτα προτρέπω και το να δανείζουν (διότι το δάνειο είναι δεύτερο είδος δωρεάς), αλλά να το χορηγήσουν χωρίς τόκο και προσαυξήσεις, όπως όρισε ο θείος λόγος. Δεδομένου ότι είναι εξ ίσου υπόλογος για τιμωρία και αυτός που δεν δανείζει και αυτός που δανείζει με τόκο, επειδή στον μεν ένα καταδικάζεται η μισανθρωπία στον δε άλλον η καπηλεία. Μερικοί όμως φθάνουν στο αντίθετο άκρο, απειλώντας ότι θα σταματήσουν εντελώς να δίνουν δάνεια. Αυτή η απειλή είναι αδιάντροπη διαφωνία, μανιώδης αμφισβήτηση του δικαίου, έριδα και πόλεμος προς τον Θεό. Γιατί λέει, ή « δεν θα δανείσω» ή « δανείζοντας θα κάνω συναλλαγή με επιβάρυνση τόκου».

Αρκετά αγωνίσθηκε ο λόγος κατά των τοκογλύφων και αναλύθηκε επαρκώς όπως στο δικαστήριο. Μακάρι ο θεός να τους δώσει μετάνοια. Όσον αφορά αυτούς που δανείζονται απερισκεπτα και πέφτουν στα αγκίστρια των τόκων δεν θα πω λέξη. Κρίνοντας ότι επαρκεί η συμβουλή του θεόπνευστου πατέρα Βασιλείου που διατύπωσε στο δικό του έργο, λέγοντας περισσότερα γι αυτούς που δανείζονται επιπόλαια, παρά για εκείνους που δανείζουν από φιλαργυρία». *Σπύρος Λαβιδιώτης Αθήνα 22/9/2016*